

MEDITERAN - NAKLADNIŠTVO: <<< NATRAG

John Neubauer i Marcel Cornis-Pope: »History of the Literary Cultures of East-Central Europe«, vol.I, II. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, (I, 2004; II, 2006.)

NEZAIBILAZNI KNJIŽEVNOPOVIJESNI DOKUMENT SREDNJE EUROPE

Objavlivanje drugoga toma krajem tekuće godine pogotovo dobiva na značaju čitano iz rakursa tranzicijskoga svijeta iz kojega se blokovska podjela koja je u godinama nastanka ovdje otisnutih tekstova tek silazila sa svjetske pozornice, čita skoro pa s nostalgijom. Baš ta nostalgija jedan je od kulturalnih simptoma koji govori u prilog tezi da vrijeme u Srednjoj Europi, baš kao i njezin simbol Dunav, teče u teško predvidljivim smjerovima

Prije gotovo dva desetljeća, 1990., na Drugom Wheatland simpoziju o književnosti koji se održao u Lisabonu, reagirajući na teze sovjetskog književnika Leva Aninskog i kolegice mu Tatjane Tolstaje o nepostojanju Srednje Europe, poljski Amerikanac sa zapadne obale, Czeslav Milozs »obrecnuo« se na ono što je označio kao »rusko samopoštovanje«, poistovjetivši ga s (ruskim)

samoobožavanjem.

Govoreći o njemu, rekao je kako ono sadrži osobine devetnaeststoljetnoga mesijanizma koji u, takvome mesijanizmu službeno nepostojećoj, Srednjoj Europi nije ostavio lijepih uspomena. Razlažući svoju tezu u srednjeeuropskim državama, ili kako ih je Kundera sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća volio nazivati, »obiteljima malih naroda« kao o »kolonijalnim satrapima«, Milozs je ustvrdio kako je svršetak Drugoga svjetskoga rata Europi donio još jednu u nizu kolonizacija. Ova je započela na Jalti, kada je jedna (geo)politička demarkacija, činom hegemonu, prodrila u sferu privatnosti kultura i od jednog izvanjskog označitelja moći postala itekako dominantnom osobnom kartom pluralnih identiteta nacija i kultura na koje je moćni Zapad počeo gledati kao na kulture ili Istočnoga ili Zapadnoga Bloka. Osvrćući se na repetitivnu »narav« kolonijalne povijesti, neruski delegati na simpoziju u Lisabonu (sjetimo se samo nekih: Danilo Kiš, Derek Walcott, Ismael Kadare, Gyergy Konrád, Susan Sontag...) obraćali su se regiji izravno je nazivajući i tretirajući kao koloniju.

Šutnja srednjeeuropskih intelektualaca

Budući da sam tada aktivno pratio ulaske kolonijalnoga tretmana Srednje Europe na mala vrata »obitelji malih naroda« sjećam se atmosfere književnoga susreta. Cijeli je simpozij odisao principima nade i jednim produktivno utopijskim diskurzom, jer pisci iz cijelog svijeta nadali su se da će postkolonijalna problematika regije nakon 1989. - 90. postati centralnom i da će, ako se slože oko adekvatnoga teorijskog aparata, moći učinkovito misliti Srednju Europu.

Središnje pitanje Lisabonskog simpozija može se sažeti na sljedeći način: je li baš svaki (povijesno) postmoderna srednjeeuropski subjekt osuđen na taktiku zrcaljenja zbilje i život klauna-kritičara društva kakav je bio Hašekov Josef Švejk, ili ipak postoji mogućnost upotrebe oblika srednjeeuropskog subjektiviteta kojim bi se ne samo oduprijele službenim povijesnim diskurzima, nego bi ih se i prevrednovalo. Srednja Europa, složili bi se nostalgičari među nama, danas jest nasljednica mnogih povijesnih diskurza koji se ne tiču samo njenog teritorija, njene prošlosti i budućnosti, nego i »sudbine« Zapada i Istoka koji su sve manje jedan drugome suprotstavljeni, a sve više, bivših ideologija lišeni, globalni suplementi.

No, budimo manje poetični i neojmo prešutjeti činjenicu da je dugogodišnja šutnja srednjeeuropskih intelektualaca na intelektualnim poprištima koji su prethodili ovom lisabonskom, u tadašnjoj blokovskoj podjeli svijeta imala globalne konzekvence. Ta šutnja nije bila izraz njihove volje: bila je posljedica ušutkivanja sa strane moćnih vlasnika dva umjetno nastala i isto tako umjetno održavana bloka. Njima nasuprot glasni su bili oni čiji je glas bio donimantan jer ga je podržavala ideološki homogena i nacionalno raznolika vojska i policija. Tvrditi da Srednje Europe nema kod mnogih je

► PRETRAŽI:

Sve riječi

(unesite traženi pojam u gornje polje)

Traži

► ANKETA:

Vaše omiljene zimske radosti su:

- skijanje
- sanjkanje, grudanje i Snješko
- snowboarding
- klizanje
- ispijanje kuhanog vina
- spavanje zimskog sna
- mrzim zimu

Glasaj

► Mediteran:

NEZAIBILAZNI KNJIŽEVNOPOVIJESNI DOKUMENTSREDNJE EUROPE

►METASTAZE« SU MOJA REAKCIJA NA HRVATSKI PRIMITIVIZAM

SVJEDOČANSTVO VREMENA I PROFESIJE

UMIR KRVI

MARCO CATTANEO I JASMINA TRIFONI: »VELIKA KNJIGA UNESCO-ve SVJETSKE BAŠTINE«, STANEK, 2006.

GÜNTER GRASS: »DOK LJUŠTIM LUK«, VBZ, ZAGREB, 2006.

STRAST PREMA PUTOVANJIMA PRETOČENA U PUTOPISE

RAZNJEŽENOST I TVRDOĆA BOSNE

DUO ALBUM UTJECAJNIH JAZZERA

ANTONIO CARLOS JOBIM: »ONE NOTE SAMBA«, VERVE/AQUARIUS RECORDS

WES MONTGOMERY: »BOSS GUITAR«, RIVERSIDE/AQUARIUS RECORDS

DVD ELLA FITZGERALD & THE TOMMY FLANAGAN TRIO '77, EAGLE VISION/MENART

JIMMY SCOTT: »MOOD INDIGO«, MILESTONE/AQUARIUS RECORDS

GODINA U ZNAKU MOZARTA, TESLE, DA VINCIEVA KODA, APOKSIOMENA I GRASSA

MOZART NA DRUKIJI NAČIN

Rusa/Sovjeta bilo uobičajeno. Kao što je to bilo i njihovo hipertrofirano busanje u širu od široke duše krijepljeno tvrdnjom da zemljovidna lokacija nije potrebna; da postoji samo književnost s velikim K. Iako to dobro zvuči, na »intelektualnome terenu« tada je to značilo da se negira postojanje Srednje Europe i da se u njezinu prazninu naseljava kolonijalni svjetonazor koji, jer je sam po sebi dovoljno velik, ne poznaje granice.

PRESJEK RECENTNE LIKOVNE
PRODUKCIJE

HRVATSKA ANIMACIJA – UTOPIJA ILI NOVI
POČETAK?

KONTINUIRANA FASCINACIJA NADREALNIM

Manji entiteti

Tada se, kao otpor, valjda se prisjetivši naputka Claudia Magrisa o Srednjoj Europi kao o metafori protesta, među analitičarima, kulturalnim i književnim kritičarima Srednje Europe, iskristalizirao stav koji je trebao prethoditi svojevrsnome duhovnome akcijskome planu. Ovi su shvatili da, ako žele biti efikasni, regiju moraju mentalno razdvojiti na manje entitete i prepoznati hrvatsku, češku, poljsku... književnost kao fragmente povijesno izgubljene panslavenske kulture koja je politički preimenovana u Istočnu Europu.

Jedan od najvažnijih, a možda i najvažniji, razlog radi kojega je baš Lisabonski simpozij bio prekretnica u razmišljanju o Srednjoj Europi, bio je na njemu osviješten stav da se Srednja Europa, a posebno njezina budućnost, ne može sagledati bez kolonijalnih i postkolonijalnih perspektiva. Svi koji smo tih godina tražili teorijski i interpretativni aparat za tumačenje regije u vječnome nastajanju i nestajanju, složili smo se oko tada prilično neuobičajene i etabliranijim znalcima »čudne«, poluprihvatljive intelektualne radne obveze koja se temelji(la) na sljedećem: jednom kada termini »kolonijalizam« i »postkolonijalizam« u kontekstu Srednje Europe uđu u sferu javnosti i dobiju vlastito kontekstualno značenje neovisno od uobičajenih denotacija i konotacija koje te termine uglavnom vežu za ne-europske zemlje, bit će moguće studije koje su već desetljećima nužne i koje se bave problemima koji, danas već nepozvani, iskaču iz šinjela postkolonijalnog diskurza. Studije koje će se baviti bilo generalnim temama kao što je to globalni jezik postkolonijalne emancipacije, bilo posebnijim fenomenima, kakav je, tada samo najavljavani, srednjoeuropski postkolonijalizam. Tada je, početkom devedestih, bizarnijima među jednakima, bilo jasno da budućnost Srednje Europe i njene kulture koju se često koristi kao sinonim za regionalni identitet itekako zavisi o zahvatima koje će poduzimati kulturalni studiji u novim iščitavanjima njene povijesti, filozofije, književnosti i umjetnosti.

Prije nešto više od mjesec dana iz tiska je izašao drugi dio opsežnoga serijala Povijest književnih kultura Istočne-Srednje europske: presjecišta i križanja u devetnaestome i dvadesetome stoljeću. Prvi tom izašao je prije dvije godine i bavio se je poviješću političkoga vremena te poviješću književnih oblika. Povijest vremena počinje 1989. a završava 1776.. Ne radi se o površnosti prikazivača. Radi se više o metodološko-disciplinarnome testu radne pretpostavke promišljanja regije (koja je, naravno, srednjoeuropska) i za koju mnogi osjećaju da u njoj katkada vrijeme ide natraške. Bilo da se radi o vremenu Krležinih Domobrana, onome Josefa Švejka, ili pak Musilova Čovjeka bez svojstava, ono kao da posjeduje vlastitu, od ostatka svijeta, nezavisnu kronologiju. Kronologiju koja je, prema nekima neukrotiva, a prema nekima samo prašina na stalku klepsidre u čije stožaste posude pijesak ulijeva subjektu vremena uvijek Nepoznat Netko.

Studije o gradovima

Za razliku od jasno oslikanog trajnog prezenta Srednje Europe koji se u dnevnoj dinamici nerijetko nadmeće s prošlim futurom, povijest literarnih formi odrekla se bilo kakve linearnosti i čitatelju je predstavljena u četiri dijela od kojih su dva prva klizna a bave se mijenama razdoblja, trendova i žanrova, dok su druga dva zaogrnutu u naoko konzervativnije ruho: Povijesni roman i Povijesti multiledijalnih konstrukcija.

Urednici obiju zbirki eseja u kojima su zastupljeni vodeći suvremeni teoretičari srednjoeuropskih kultura, John Neubauer (University of Amsterdam) i Marcel Cornis-Pope (Virginia Commonwealth University) učinili su stvarnim naputak star gotovo dvadeset godina.

Ponovimo: suvremeno propitivanje srednjoeuropske kulture mora se temeljiti na teorijskome aparatu kolonijalne i postkolonijalne kulturalne kritike, dok na samu kulturu treba gledati kao na kulturalni hibrid koji je produkt prožimajućih

► PORUKA UREDNIKU:

Pošalj!

[NAPIŠI E-MAIL](#)

(nacionalnih/nadnacionalnih/transnacionalnih...) kultura koje nisu u uzajamnome odnosu hijerarhija. Bilo bi pretjerano tvrditi da je postkolonijalnost temeljni strukturalno-kulturalni kontekst kojim se u ove dvije knjige prikazuje i propituje Istočna-Srednja Europa, ali bilo bi pogrešno prešutjeti da je njihovom pojavom, kritički i analitički aparat tek uvjetno »posuđen« iz intelektualno-praktičnih svjetova postkolonijalnosti, u europske i svjetske kulturalne studije ušao na velika vrata.

Jedna od produktivnih nus-pojava postkolonijalne kritike su studiji identiteta-poglavito onih kulturalnih. Jedan od najobećavajućih, ali i najkompliciranijih (katkad i rubno opasnih) oblika proizvodnje i očitovanja identiteta proizašlih iz diskurza kolonijalnosti je onaj hibridni-identitet koji negira korijene, ukopanost u određeno lako prepoznatljivo tlo, jednoobraznost jezika, religije, kulture...

Zanimljivo je da je gotovo cijela druga knjiga posvećena hibridnim identitetima. Od više od petstotinjak stranica, gotovo četiristo njih bavi se fenomenom hibridnosti. Knjigu otvaraju studije o gradovima kao mjestima hibridnih literarnih identiteta i multikulturalne proizvodnje, na koje se nadovezuje niz eseja o regionalnim prostorima kulturalne hibridizacije.

Hibridni identiteti

Transatlantska ekipa znanstvenika piše o sljedećim prostorima hibridnih identiteta (nabrojiti ćemo samo neke): Vilnius/Wilno/Vilna; Tartu/Tallinn; Riga; Czernowitz/Cernăuți/Chernovtsy/Chernivtsi/Czerniowce; Plovdiv, Trieste, Budimpešta, Prag, Zagreb... dok se teme tekstova o samoj kulturalnoj hibridizaciji bave češkom, rumunjskom, austrijskom, aškenaskom, panonskom, galicijskom, hrvatskom... kulturom u kontekstu (Istočne) Srednje Europe.

Postoji opravdanja kulturalna sumnja da bi i čitatelju laiku, kojemu je osim znanja engleskoga jezika za čitanje prikazane knjige neizbježan i (trans)regionalni entuzijizam, mogla postati razvidna veza između postkolonijalizma i Srednje Europe pri samome kraju drugoga toma ovoga, odgovorno vrdim, izdavačko-intelektualnoga poduhvata koji je obilježio 2006. Uredici Neubauer i Cornis-Pope za prikaze su razlika između domaćih zajednica i onih dijaspore upotrijebili u studijama kolonijalizma i postkolonijalizma etabliranu sintagmu Benedicta Andersona, zamišljene zajednice, uvjereni da se baš njome dadu objasniti razgraničenja i ograničenja (nacionalnih) kultura, književni identiteti regije, točke u kojima postkolonijalizam susreće postkomunizam, kao i mnogi utopijski i antiutopijski programi koji su obilježili dva posljednja srednjeeuropska stoljeća.

Dva toma povijesti književnih kultura na kojima je više od deset godina predano radio međunarodni autorski tim nezaobilazni su kulturni i književnopovijesni dokument u katalogu suvremene Srednje Europe. Objavljivanje drugoga toma krajem tekuće godine pogotovo dobiva na značaju čitano iz rakursa tranzicijskoga svijeta iz kojega se blokovska podjela koja je u godinama nastanka ovdje otisnutih tekstova tek silazila sa svjetske pozornice, čita skoro pa s nostalgijom. Baš ta nostalgija jedan je od kulturalnih simptoma koji govori u prilog tezi da vrijeme u Srednjoj Europi, baš kao i njezin simbol Dunav, teče u teško predvidljivim smjerovima.

Nikola PETKOVIĆ

